परिवापित त्रि॰ परिवापे निमुक्तः। परिवापने नियोजिते अमरः। परि+वप--णिच्--क्त। २क्षुरिते त्रि॰।

परि(री)वार पु॰परिवियतेऽसौ अनेन वा परि+वृ-घञ् वा दीर्घः। १परिजने कुटुम्बादौ रघुः ६।१॰ २खड्गकोषे (खाप) केचि॰ भावे घञ्। परिवरणे च।

परिवासन न॰परिवास्यतेऽनेन। यत्तिथनेदाभ्यादत्तकुलविशेषे "शुल्वात् प्राग्वेदे परिवास्य वेदपरिवासनानि निदधाति" आपस्तम्बसूत्रम्। तानि च वेदाध्यायि कार्य्याणीति भूर्त्तस्वामी।

परि(री)वाह पु॰ परि+वह-घञ् वा दीर्घः। जलोच्छ्वासे अमरः। परितः समन्ताज्जलानामुच्छ्वसनात् पालवर्त्तनेन वा वहनात्तथात्वम् रघुः ८।७१ उदा॰

परिविक्त पु॰ परि+विद--क्त न दस्य नः। अकृतदाराग्न्याधाने पूर्वं कृतविवाहाग्न्याधानस्य कनिष्ठस्य ज्येष्ठे भ्रातरि यजु॰ ३०।९

परिविक्ति पु॰ परि+विद-क्तिच्। अकृतविवाहाग्न्याधाने पूर्वं कृतविवाहाग्न्याधानस्य कनिष्ठस्य ज्येष्ठे भ्रातरि परिवेत्तृशब्दे दृश्यम्। [हेमच॰।

परिविद्ध त्रि॰ परि+व्यध-क्त। १परितो विद्धे २कुबेरे पु॰

परिविन्दत् पु॰परिलक्ष्य अतिक्रम्य ज्येष्ठं विन्दति भार्य्यासम्न्याधानं वा विद--लाभे शतृ। अकृतदाराग्न्याधानस्य ज्येष्ठस्य पूर्वं कृतदाराग्न्याधाने कनिष्ठे भ्रातरि अत्र परिवेदने दोषः परिवेत्तृशब्दे शारीतोक्तौ दृश्यः। तत्र प्रतिग्रहवादिकं उद्वा॰ निर्णीतं यथा

छन्दोगपरिशिष्टम् "देशान्तरस्थस्त्रीवैकल्यज्ञानसङ्कोदरान्। वेश्याभिगमनपतितश्रुतत्यागितरोगिणः। जडमूकान्धबधिरकुब्जवृषलकवामनान्। अतिवृद्धामभार्य्यांश्च त्रिभिर्वर्षान् त्यजेच्च। धनवार्द्धुषिकान्दासांश्च वामतः कारिणस्तथा। कुवटोन्मत्तचौरांश्च परिविन्दन्ति दुष्यति"। धनवार्द्धुषिकं राजसेवकं वर्षकं तथा प्रोषितस्य प्रतीक्षेत वर्षत्रयवधि त्वरन्। प्रोषितं यद्यागमनमवदादतिक्रमाचरेत्" । जडो विकलान्धःकरणः स्थिताश्चितावधारणाज्ञान इति दायदिति जिताक्षरा। कुवटः सर्वक्रियावञ्चकः "कुवटो वन्दः क्रियासु वः" इत्यमरोक्तेः अभार्य्यान् भार्य्यानिमित्तभार्य्यासम्बन्धान् नैष्ठिकब्रह्मचारिवानप्रस्थभिक्षुकान्। ऋषस्य चेति चकारेण वक्ष्यमाणमनुक्तमपि। कामतः कारिणः श्रौतस्मार्त्तनिरपेक्षस्वच्छन्दव्यवहारिणः। कुवटः कुत्सितं वटतीति परकुलाटमशील इति भारतस्वमहानङ्कोदाध्यायाः तैः कामतः कामवशः कुलं परकुलम् वटति भजति प्राप्नोति यो दुष्टकः स कुवटः इति। चौरानिमान् चौरानिति पाठे पुरुषनपैशुनान्। धनवार्द्धुषिकादिमयं देशान्तरस्थितस्य ज्येष्ठं त्वरन्नपि वर्षत्रयं प्रतीक्षेत। ततः पूर्ववचने एतान् परिविन्दन्न दुष्यति इत्युक्तम् अत्र परेत्वक्षयार्थत्वादुद्धितीया। तत्र देशान्तरस्थत्रिवत्सरपर्यन्तधनवार्द्धुषिकादीन् प्रति वर्षत्रयादूर्द्ध्वमिति बोद्धव्यम्। अत्रापि प्रोषिते यत्र तत्रवदप्रतीक्षणं तद्विद्याधर्मधनेतरार्थप्रोषितपरं यद्यप्यागमवशिष्टगोतमवचनात् अष्टवर्षानं प्रत्ययध्यत्वेन अभ्यूयमाणमिति परिशिष्टप्रकाशकारः। अष्टवर्षन् च इति पाठस्तु रत्नाकरे प्रोषितस्य कल्याणपर्यासमष्टवर्षं वर्षं प्रतीक्षेत परिचयमं करोति। तत्र समागते ज्येष्ठे कनिष्ठः परिवेदनशुद्धये परिवेदनप्रायश्चित्तस्य कृच्छ्रपादं चरेत् एवमन्यत्रापि प्रायश्चित्तमनुक्तमनाऽन्वेष्यम्। वशिष्ठः "अष्टौ दश द्वादश वर्षाणि ज्येष्ठं भ्रातरमनिर्विष्टमप्रतीक्षमाणः प्रायश्चित्ती भवतीति तत्र श्लोकौ "द्वादशैव तु वर्षाणि ज्यायान् धर्मार्थयोर्गतः। ज्यायः प्रतीक्षितुं भ्राता भूयमाणः पुनःपुनः। उन्मत्तः किल्बिषी कुष्ठी पतितः क्लीव एव वा। राजयक्ष्मामयावी च न भ्रान्यः स्यात् प्रतीक्षितम्"। गोतमस्य "द्वादश वर्षाणि प्रतीक्षकं ब्राह्मणस्य विद्यासम्बन्धे भ्रातरि चैवं ज्यायसि कनिष्ठेन कन्याग्न्युपयमेषु वह्नित्रीके" इति विद्यार्थं प्रोषितस्य ब्राह्मणस्य दारा अपत्योत्पादनार्थं तदभिगमने द्वादशवर्षाणि प्रतीक्षेरन्निमुक्ता भ्रातरि चैवमिति दिष्टम् यतेनैतदवगीयते विद्याधनधर्मार्थं प्रतीक्षा ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राणां क्रमशो द्वादशदशाष्टवर्षाणां प्रतीक्षणमिति प्रायश्चित्तविवेकः। रत्नाकरकृत्तु भूयमाणेऽभिलक्षणमनं प्रकृतिते भवतस्य निर्णीतप्रकृतादिलक्षणं गौतमीयं विकिरन् प्रोषिते भ्रातरि ज्येष्ठे विवाहाग्न्याधाने तं कारयित्वमभिलक्षणमनं बलीयसा कर्तव्यं कृतवन्याशे च ततो निवृत्तिरिति व्याख्यातम्। भ्रातातपः "स्त्रीवे देशान्तरगते पतिते भिक्षुकेऽपि वा"। योगशास्त्राभियुक्ते विद्यात्मन्यविरक्ते इति रत्नाकरः। अत एव दक्षः "इन्द्रियाणि मनः कृत्वा चेतस्तं परमात्मनि। एकीकृत्य निरुध्येत योगोऽयं कृत्स्न उच्यते"। तेन विद्यायामपि तदनया स्त्रीपरमात्मनोरभेदचिन्तनविशेषो योग इति। छन्दोगपरिशिष्टम् "भ्रान्यः परि-